ROCZNIKI TEOLOGICZNO-KANONICZNE
Tom XXI, zeszyt 6 — 1974

KS. ZBIGNIEW CZERWIŃSKI

KATECHEZA W OBECNEJ PRAKTYCE KOŚCIOŁÓW I WSPÓLNOT PROTESTANCKICH W POLSCE

W literaturze katechetycznej coraz częściej spotyka się informacje na temat różnych zagadnień związanych z katechezą protestancką [1]. W Polsce jednak zdarza się to raczej rzadko [2], a większość wzmianek dotyczy katechezy w Kościołach ewangelickich. Natomiast bardzo mało pisze się o katechezie w innych Wspólnotach protestanckich. Sądzimy zaś, że poruszenie tej problematyki jest bardzo potrzebne. Bliższe poznanie doświadczeń naszych protestanckich braci w chrześcijaństwie z pewnością zwiększy wzajemną życzliwość, a także może się stać czynnikiem dopingującym i inspirującym wysiłki Kościoła katolickiego w dziedzinie katechezy. Wydaje się również, że spojrzenie na odmienną, a przecież istniejącą w tych samych warunkach pracę katechetyczną Kościołów i Wspólnot protestanckich może przyczynić się do wyciągnięcia pewnych nowych, konstruktywnych wniosków. Tym bardziej że w niektórych dziedzinach, np. w dziedzinie katechizacji dorosłych, pewne Wspólnoty protestanckie mają pełniejsze doświadczenie.

WYJAŚNIENIA WSTĘPNE

Zanim przejdziemy do zagadnień merytorycznych, wydaje się konieczne zamieszczenie kilku wyjaśnień.

Szczególnie czytelnicy z innych wyznań mogą być bowiem zdziwieni łączeniem terminów: „katecheza" i „Wspólnoty protestanckie". Wspólnoty te zasadniczo nie używają terminu „katecheza" na oznaczenie działalności, którą katolicy zwykle określają tym terminem [3]. Wiele Wspólnot

[1] Zob. A. Exeler. *Wesen und Aufgabe der Katechese. Eine pastoralgeschichtliche Untersuchung.* Freiburg 1966.

[2] Por. F. Blachnicki. *Katechetyka fundamentalna. Skrypt dla studentów KUL.* Lublin 1971 s. 258 n.

[3] Terminem „katecheza" zasadniczo posługują się ewangelicy. Inne wyznania używają go raczej w minimalnym zakresie. Por. A. Wantuła. *Zarys katechetyki zasadniczej.* „Rocznik Teologiczny Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej" R. 8:1966 s. 230.

posiada jakąś emocjonalną niechęć do tego terminu spowodowaną albo powiązaniem go z katechizmowym nauczaniem dzieci i młodzieży, albo też upodobaniem do terminu „ewangelizacja". Przedstawiciele Kościołów i Wspólnot protestanckich zasadniczo zgadzają się na szersze rozumienie słowa „katechizacja", które w ich pojęciu oznacza różne formy religijnego pouczania i pogłębiania wiary. Z tych względów będziemy tu używać zamiennie takich określeń, jak: „katechizacja", „nauczanie religijne", „praca z dziećmi", „praca z dorosłymi".

Pewne nieporozumienia mogą też powstać w związku z określeniem „Kościoły i Wspólnoty protestanckie". Należy więc wyjaśnić, że określeniem tym będzie się obejmowało następujące ugrupowania wyznaniowe:

1. Kościół Ewangelicko-Augsburski (KEA)
2. Kościół Ewangelicko-Reformowany (KER)
3. Kościół Metodystyczny (KM)
4. Polski Kościół Chrześcijan Baptystów (PKChB)
5. Zjednoczony Kościół Ewangeliczny (ZKE)
6. Kościół Adwentystów Dnia Siódmego (KADS)
7. Świecki Ruch Misyjny Epifania (ŚRME)
8. Stowarzyszenie Badaczy Pisma Św. (SBPŚ)
9. Zrzeszenie Wolnych Badaczy Pisma Św. (ZWBPŚ).

Nie wszystkie te Wspólnoty można nazwać protestanckimi w jednakowym sensie. W niniejszym opracowaniu określenia „protestancki" używamy w znaczeniu szerokim i analogicznym przyjmując, że wszystkie te Wspólnoty opierają się zasadniczo o podstawowe doktryny protestanckie, jak np. o usprawiedliwieniu z łaski przez wiarę, czy o tym, że Pismo św. jest jedynym źródłem wiary. Określenie to będzie również używane ze względów praktycznych, aby wszystkie omawiane tu Wspólnoty można było określić jednym mianem [4].

Trzeba też zaznaczyć fakt, że jest rzeczą dość trudną zdobyć wyczerpujące i dokładne wiadomości na temat katechezy protestanckiej, ponieważ głównymi źródłami tych wiadomości muszą być drobne nieraz artykuły w różnych czasopismach. Czasopisma te z reguły nie są czasopismami naukowymi, lecz raczej periodykami popularnymi na średnim, a czasem nawet dość niskim poziomie. Podobne zastrzeżenia można również zgłosić do niektórych, cytowanych tu publikacji książkowych, z których tylko bardzo mała część może w pełni zasługiwać na miano opracowań naukowych.

---

[4] Szczegółowe dane dotyczące liczebności, statutów i zasad wyznaniowych poszczególnych Wspólnot zob. A. Wysoczański. *Prawo wewnętrzne Kościołów i wyznań nierzymskokatolickich w PRL.* Warszawa 1971.

KATECHIZACJA DOROSŁYCH A KATECHIZACJA DZIECI

W podejściu do tego problemu Wspólnoty protestanckie w Polsce zajmują stanowisko niejednolite. Istnieją dwa rozwiązania skrajne i cały szereg rozwiązań pośrednich.

Po jednej stronie można postawić Wspólnoty, które przyjmują praktykę chrztu niemowląt (KEA, KER, KM). W tych Kościołach, ściśle biorąc, systematyczną katechezą są objęte dzieci i młodzież. Proces ich metodycznej edukacji religijnej kończy się z chwilą tzw. „konfirmacji", czyli uroczystego przyjęcia w poczet świadomych członków danego Kościoła oraz dopuszczenia do pełnego udziału w życiu Kościoła, a zwłaszcza w komunii św. Od tej chwili wierni danych Kościołów nie podlegają (przynajmniej w Polsce) zaprogramowanej i systematycznej katechizacji. Jeżeli jednak katechizację będziemy rozumieli szerzej, tzn. jako wszelkiego rodzaju formy nauczania religijnego, to również w praktyce tych Kościołów, które przyjmują chrzest dzieci, można mówić o dorosłych jako odbiorcach katechezy. Katecheza ta nie ma jednak charakteru systematycznie zorganizowanego szkolenia. Stąd mówiąc o odbiorcach katechezy akcentuje się przede wszystkim dzieci i młodzież przed konfirmacją [5].

W Kościele Metodystycznym przyjmuje się już, że odbiorcami katechezy są wszyscy: dorośli, młodzież, dzieci, i zachowana jest raczej równowaga w akcentowaniu nauczania w poszczególnych grupach wieku. Jednakże nauczanie na zasadzie zbliżonej do klas, szkoły, usystematyzowanego materiału Kościół Metodystyczny w Polsce prowadzi tylko w stosunku do dzieci i młodzieży.

Wszystkie pozostałe Wspólnoty protestanckie przyjmują tylko chrzest ludzi dorosłych. Dlatego za pełnoprawnych członków danej wspólnoty uważa się tylko tych, którzy taki chrzest „z wiary" przyjęli. Ma to wpływ na sprawę odbiorców katechezy.

Zupełnie przeciwne do opisanego wyżej stanowiska Kościołów ewangelickich zajmują członkowie ŚRME oraz ugrupowania Badaczy Pisma św. Przyjmuje się tam zasadę, że urzędowe nauczanie kościelne odnosi się tylko do ludzi dorosłych. Za religijne wychowanie dzieci przed Bogiem i Kościołem są odpowiedzialni rodzice. Z tego obowiązku nie ma prawa ich zwolnić zbór i urzędowi nauczyciele kościelni. Kościół, ich zdaniem, nie ma bezpośredniego posłannictwa w stosunku do dzieci. Młodzież zaś ma być nauczana razem z dorosłymi członkami miejscowego kościoła, czyli zboru.

Co więcej, uważa się nawet, że systematyczna katechizacja dzieci

[5] Zob. W a n t u ł a, jw. s. 242.

osób wierzących, np. przez tzw. szkoły niedzielne, ma niekiedy wręcz szkodliwy wpływ. Może to szkodzić rodzicom, gdyż nauczanie dzieci przez urzędowych nauczycieli rodzi niebezpieczeństwo, iż rodzice poczują się zwolnieni od odpowiedzialności za tę sprawę, a oddadzą ją w ręce katechetów. Wpływ ten jest także szkodliwy dla dzieci, gdyż nie otrzymują one tak dogłębnego i zindywidualizowanego wyjaśnienia spraw Bożych, jakie mogliby otrzymać od sumiennych rodziców, a oprócz tego są narażone na utratę szacunku dla rodziców. Mogą bowiem takie dzieci uważać, że rodzice są niesumienni, gdyż nie znają się na tak ważnych dla życia sprawach religijnych; mogą też uważać inaczej, że sprawy religijne nie są znowu tak ważne, skoro rodzice zupełnie się na nich nie znają i po wyjaśnienie problemów religijnych odsyłają do urzędowego katechety.

Wyżej wspomniane Wspólnoty protestanckie uważają więc, że należy urzędowo nauczać tylko dorosłych i dorastającą młodzież, a nauczanie dzieci zostawić rodzicom, jako ustanowionym przez Boga i upoważnionym do tego nauczycielom [6].

Pozostałe Wspólnoty i Kościoły zajmują w tej sprawie stanowisko pośrednie. Zasadniczo główny akcent jest położony na różne formy nauczania dorosłych. Nie rezygnuje się jednak z urzędowego nauczania dzieci i młodzieży. Tam zaś, gdzie sprawa nauczania dzieci była do tej pory słabo akcentowana, podejmuje się wysiłki w celu rozwinięcia systematycznej pracy w tym kierunku [7]. Dzieci i młodzież nie są jednak członkami zborów. Ich nauczanie ma doprowadzić do przyszłej decyzji poświęcenia się Bogu i przyjęcia chrztu.

W większości omawianych tu Wspólnot nauczanie dzieci odbywa się w tzw. szkołach niedzielnych, które na ogół są zorganizowane przy wszystkich zborach. Z tym jednak, że głównymi odbiorcami katechezy są dorośli, natomiast postuluje się, aby równolegle z tym rozwinąć także religijne nauczanie dzieci, żeby tego nauczania nie lekceważyć, ani nie spychać na margines pracy zborowej. W praktyce więc akcent spoczywa na nauczaniu dorosłych, chociaż za ideał przyjmowana jest jednakowo intensywna praca na obu poziomach. Sądzi się, że obie dziedziny pracy katechetycznej są ważne i obie muszą być prowadzone w zborach [8].

---

[6] Por. Ch. T. Russell. *Wykłady Pisma świętego.* T. 6: *Nowe stworzenie.* Chicago 1961 s. 673-678.

[7] Por. *O nabożeństwie i nauczaniu dzieci.* „Chrześcijanin" 1971 nr 9 s. 2.

[8] E. G. White. *Ewangelizacja.* Warszawa 1967 s. 367-370; G. Pacewicz. *Udział młodzieży w szkole sobotniej.* „Sługa Zboru" R. 31:1968 nr 6 s. 8.

NIEKTÓRE FORMY PROTESTANCKIEJ KATECHIZACJI DOROSŁYCH [9]

Trzeba tu jeszcze raz przypomnieć, że Wspólnoty protestanckie w Polsce zasadniczo nie używają terminu „katechizacja dorosłych", wolą tę dziedzinę duszpasterstwa określać mianem „nauczania religijnego" czy też podobnym.

Form, czyli rodzajów tego nauczania istnieje bardzo dużo. Różnorodność ich jest tak wielka, że trudno je jakoś jednoznacznie poklasyfikować. Tylko więc dla uproszczenia można przyjąć podział tych form na następujące grupy:

1. Formy „kaznodziejskie"

Zasadniczym ich elementem jest kazanie, chociaż zwykle są one połączone z takimi elementami, jak: dyskusja, modlitwa, śpiewy itp.[10] Do tej grupy form można zaliczyć: kazania, wykłady, prelekcje i odczyty, godziny biblijne oraz najciekawszą chyba z tych form — ewangelizację, którą warto omówić osobno [11]. Formy „kaznodziejskie" spotykamy prawie we wszystkich omawianych tu Wspólnotach protestanckich [12].

2. Formy „szkolne"

W tej grupie form można wymienić tzw. „badanie Pisma św." oraz „szkołę sobotnią". Zaliczenie ich do tej grupy zostało spowodowane tym, że nauczanie jest tu podobne do lekcji szkolnej. Formy te zasługują również na osobne omówienie.

3. Kursy i zjazdy

Są one urządzane w praktyce wielu Wspólnot protestanckich na terenie Polski. Mają one różny cel i charakter: kursy biblijne, kursy dla aktywistów zborowych, dla nauczycieli szkół niedzielnych, biblijno-umuzykalniające, biblijno-ewangelizacyjne, kursy dla kobiet, dla mło-

---

[9] Literatura katechetyczna używa terminu „forma", między innymi na określenie różnych rodzajów katechezy, różnych sposobów katechizowania. Jednym z nich jest katecheza zorganizowana na sposób szkolny, mówi się też o katechezie rodzinnej, parafialnej itp. Por. B l a c h n i c k i, jw. s. 296-304.

[10] Ściśle biorąc sprawa kazań leży w kompetencjach homiletyki. Można je jednak zaliczyć do form katechizacji dorosłych, ponieważ jest to forma powszechna, znana we wszystkich Kościołach i stosowana bardzo często w pracy z dorosłymi. W historii zaś była to główna forma katechizacji dorosłych u katolików i protestantów. Por. tamże s. 254 n.

[11] Por. A. W a n t u ł a. *Zarys homiletyki zasadniczej.* „Rocznik Teologiczny Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej" R. 7:1965 s. 287-291; R u s s e l l, jw. s. 392. Z. Ł y k o. *Adwentyzm.* Warszawa 1970 s. 200.

[12] Nie we wszystkich wspólnotach jest praktykowana forma pracy z dorosłymi zwana ewangelizacją, która będzie omówiona poniżej.

dzieży, dla młodych małżeństw, kursy wędrowno-ewangelizacyjne i wiele podobnych [13].

4. Nauczanie za pomocą środków masowego przekazu

Wspólnoty protestanckie stosują w katechezie dorosłych właściwie wszystkie środki masowego przekazu. W Polsce, ze względu na niewielką liczbę wyznawców oraz inne trudności, wykorzystywane są tylko niektóre z nich: literatura, prasa, magnetofon i płyty. Na uwagę zasługuje stosunkowo dobrze, jak na możliwości, rozwinięta działalność wydawnicza.

5. Samodzielne studia religijne

Oprócz studiów teologicznych w ścisłym sensie, odbywanych systemem dziennym i zaocznym, należy tu wymienić przyjętą w wielu Wspólnotach praktykę czytania ustalonych na dany rok książek religijnych, a także praktykę codziennego czytania i rozważania tekstów biblijnych. Przebiega ona według specjalnie ułożonego planu i za pomocą przystępnych podręczników z komentarzem oraz wyjaśnieniami [14].

6. Pozostałe formy nauczania dorosłych

Form tych jest dość dużo. Warto może wymienić następujące:

a) Nabożeństwa domowe przybierające postać tzw. budujących rozmów przy stole podczas posiłku albo rozmów w oparciu o wspólnie przeczytany artykuł z czasopisma, a także nabożeństw zbliżonych do godziny biblijnej, prowadzonych dla ludzi starszych i chorych, którzy nie mogą chodzić do kościoła lub kaplicy.

b) Zebrania stanowe (kobiet, młodych dorosłych, ludzi starszych itp., a także zebrania dla rodziców).

---

[13] Informacje o poszczególnych rodzajach kursów zob. *Z życia Kościoła*. W: *Kalendarz Jubileuszowy 1963*. Warszawa 1963 s. 114-124; także drobne notatki w czasopismach: „Słowo Prawdy" 1969 nr 4 s. 23 n., 1970 nr 4 s. 13; „Zwiastun" 1971 nr 10 (595) s. 159; „Pielgrzym Polski" 1969 nr 6 (356) s. 72; „Na Straży" 1970 nr 6 s. 95. Por. też A. Baron. *Seminarium dla przyjaciół Prawdy w zborze łódzkim*. „Sługa Zboru" R 31:1970 nr 1 s. 14 n.; P. Polkowski. *Jeden dzień z Biblią*. Tamże nr 3 s. 12.

[14] M. Stankiewicz. *Porozmawiajmy*. „Słowo Prawdy" 1970 nr 1 s. 2; *Z działalności zaocznego studium teologicznego*. Tamże nr 7-8 s. 36; *Całoroczny program studiowania Pisma świętego*. W: *Kalendarz „Słowa Prawdy" 1970*. Warszawa 1970 s. 99-284; *Całoroczny program studiowania Pisma świętego*. W: *Kalendarz „Słowa Prawdy" 1971*. Warszawa 1971 s. 137-318; *Codzienne rozważania biblijne*. Warszawa 1971; W. F. Marcinkowski. *Czytanie Pisma świętego*. „Chrześcijanin" 1949 nr 4 s. 7-10; Z. Łyko. *Efektywne zasady studiowania Biblii*. „Znaki czasu" 1971 nr 3 (220) s. 4 n.; P. Cieślar. *Kurs czytania*. „Sługa Zboru" R. 31:1969 nr 4 s. 10 n.

c) Na szersze omówienie zasługują chyba: nabożeństwa modlitewne oraz tzw. zebrania świadectw [15].

Wydaje się rzeczą pożyteczną bardziej szczegółowe omówienie niektórych z wymienionych powyżej form protestanckiej katechizacji dorosłych:

1. Ewangelizacja. Jest ona specjalną formą nauczycielskiej działalności kościelnej, której dość precyzyjne określenie ustaliła ekumeniczna narada przedstawicieli Kościołów w Zelowie w maju 1971 r. Brzmi ono: „Przez ewangelizację rozumiemy zarówno nasycenie życia wiernych treścią ewangeliczną, jak i pozyskanie dla Jezusa osób dotychczas niezaangażowanych" [16].

Wspomniana narada trafnie też chyba określiła cele ewangelizacji wskazując, że są nimi:

a) Przetłumaczenie Ewangelii na język codziennego życia Kościoła.

b) Dokonanie takiej przemiany w życiu wiernych, aby coraz bardziej służyli Bogu i bliźnim.

c) Uświęcenie codziennego życia wiernych.

d) Zaznajomienie z treścią Ewangelii pozostających jakby na marginesie społeczności kościelnych, którym ta treść była do tej pory obca.

Ewangelizacja może przybierać różne postacie. Najbardziej rozpowszechnioną jest seria nabożeństw ewangelizacyjnych. Za najlepszą porę do przeprowadzenia ewangelizacji uważa się porę wiosenną i jesienną. W większości zborów ewangelizacja odbywa się właśnie w tym czasie, czyli dwa razy do roku, i trwa tydzień albo kilka dni.

Każda ewangelizacja obejmuje jakby trzy etapy: a) przygotowanie; b) ewangelizacja właściwa; c) okres po ewangelizacji.

Przygotowanie odbywa się przez dokładne poinformowanie o tym, czym jest ewangelizacja, oraz przez modlitwę. W tym celu w wielu zborach zakłada się koła modlitewne, działające nieraz na kilka miesięcy przed ewangelizacją. Niekiedy prowadzony jest kolportaż materiałów ewangelizacyjnych, szczególnie Pisma św., rozsyłane są także zaproszenia na nabożeństwa ewangelizacyjne. W pracę przygotowawczą powinna

---

[15] Por. *Codzienna Niebiańska Manna i Rozmyślania Duchowe dla Domowników Wiary*. Poznań 1960; *Nabożeństwo domowe ze „Słowem Prawdy"*. „Słowo Prawdy" 1971 nr 2 s. 9; A. Kircun. *Braterskie rady dla pracowników w Kościele Baptystów*. Tamże nr 5 s. 14 n.; J. Jagucki. *Wierzący starzec osamotniony, a jednak nie samotny*. „Zwiastun" 1972 nr 4 (613) s. 52 n.

[16] Zob. *Ewangelizacyjne propozycje narady ekumenicznej*. „Jednota" 1971 nr 7, 8 s. 8.

być wprzągnięta aktywność całego zboru, wszystkich jego członków [17].

Przeprowadzenie samej ewangelizacji należy do głównego kaznodziei zwanego ewangelistą, który dobiera sobie dość liczny zespół pomocniczy [18].

Nabożeństwo ewangelizacyjne, odbywające się w każdym dniu trwania ewangelizacji, zawiera zwykle następujące elementy:

a) Część wstępna — modlitwy, pieśni, świadectwa nawróceń składane przez ludzi w różnym wieku, wstępne kazanie.

b) Część główna — specjalne kazanie poświęcone wykładowi jednej z prawd biblijnych i wzywające do nawrócenia oraz oddania się Bogu.

c) Część zakończeniowa — konkretne zaproszenie do nawrócenia, do podjęcia decyzji życia dla Chrystusa. Ewangelista wzywa, aby ci, którzy chcą podjąć tę decyzję, wyrazili to jakoś na zewnątrz przez podniesienie ręki, powstanie z miejsca czy zbliżenie się do kazalnicy lub ołtarza. Wszyscy, którzy uczynili jakiś z tych gestów, zostają jeszcze na modlitwę i indywidualną rozmowę duszpasterską z pomocnikami ewangelisty.

Po zakończeniu nabożeństw ewangelizacyjnych zbór pracuje w ten sposób, że wszyscy starają się modlić o trwałe skutki ewangelizacji. Modlą się za tych, którzy jeszcze nie mogli się zdecydować. Zbór stara się także roztoczyć opiekę nad uczestnikami ewangelizacji i pomagać im w rozwijaniu życia chrześcijańskiego.

2. Bereańskie badanie Pisma św. Chodzi tu o specjalny rodzaj katechezy znany i praktykowany w zborach SBPŚ, ZWBPŚ i ŚRME. Na jego rozpowszechnienie miał duży wpływ Ch. T. Russell. Do dzisiaj w zasadzie ten sposób nauczania odbywa się według jego wskazań. Russell nazwał badanie Pisma św. jednym z najpoważniejszych i najowocniejszych rodzajów zebrań zboru i cenił je wyżej od kazania. Zgodnie z jego wskazaniami badanie Pisma św. polega na tym, że bierze się pod dyskusję jakiś „przedmiot", tzn. temat lub tekst z Pisma św. Zebranie takie rozpoczyna modlitwa i śpiew. Przewodniczący wzywa po kolei do wypowiedzi wszystkich, którzy uprzednio przygotowali poszczególne punkty rozważanego tematu. Każdemu z tych mówców zebrani mogą zadawać pytania, do czego przewodniczący często zachęca. Przewodniczący podsumowuje też rozważane zagadnienie. Zebranie kończy się modlitwą i śpiewem [19].

Nazwa „badanie bereańskie" wywodzi się z tekstu Dziejów Apostol-

---

[17] S. Hławiczka. *Jak przygotować ewangelizację?* „Zwiastun" 1971 nr 23 (608) s. 350. M. Kwiecień. *O technice ewangelizacji.* „Jednota" 1971 nr 9 s. 4-6.

[18] M. Kwiecień. *O zespołach ewangelizacyjnych.* „Jednota" 1971 nr 10 s. 7 n.

[19] Russel, jw. s. 393-396. Szczegółowy opis „badania" zob. *Metody bereańskie.* „Teraźniejsza Prawda i Zwiastun Chrystusowej Epifanii" 1955 nr 225/226 s. 48-50; nr 227 s. 56-60.

skich. Podczas gdy św. Paweł głosił ewangelię w Berei, mieszkańcy tego miasta „byli szlachetniejsi od Tessaloniczan, przyjęli naukę z całą gorliwością i codziennie badali Pisma, czy istotnie tak jest" (Dz 17, 10-12). 10-12).

Wśród tych, którzy wprowadzili zalecane przez Russella badanie Pisma św. powstała jednak pewna rozbieżność. Chodzi o to, czy przedmiotem badania ma być sam tekst Pisma św., czy też temat opracowany w specjalnym podręczniku i uwzględniający wszystkie teksty Pisma św. jego dotyczące. Badacze Pisma św. przyjmują raczej sposób pierwszy, natomiast członkowie Ruchu Epifania opowiadają się za drugą metodą, która jest badaniem nie tyle samych tekstów, ile „wykładów Pisma św."

Wszyscy zgodnie przyznają, że badanie Pisma św. jest wtedy w pełni skuteczne, gdy wszyscy obecni na zebraniu biorą w nim czynny udział. Jest to zależne od uprzedniego przygotowania się zarówno prowadzącego, jak i wszystkich członków zboru.

3. Szkoła sobotnia [20]. Forma nauczania zwana „szkołą sobotnią" jest ściśle związana z działalnością KADS. Dla członków tego Kościoła stanowi ona niezwykle ważne zgromadzenie i jest pierwszą częścią nabożeństwa sobotniego, czyli najważniejszego nabożeństwa w zborach adwentystycznych [21].

W każdym zborze adwentystycznym istnieje tzw. oddział szkoły sobotniej. Działalnością tego oddziału kieruje wybierany na okres jednego roku komitet szkoły sobotniej, składający się z kierownika, jego zastępców i nauczycieli. Komitet ten odpowiada przed zborem za właściwe funkcjonowanie i pomyślne wyniki szkoły sobotniej w danym roku.

Program nabożeństwa szkoły sobotniej można przedstawić w następujących punktach:

a) Pieśń ogólna
b) Psalm
c) Modlitwa
d) Pieśń ogólna
e) Sprawozdanie z przebiegu poprzedniej szkoły sobotniej
f) Powtórzenie lekcji z ubiegłego tygodnia
g) Nowa lekcja w małych grupach (klasach)
h) Pobudka misyjna (apel ewangelizacyjny)
i) Składanie darów szkoły sobotniej (ofiara pieniężna)
j) Pieśń ogólna

---

[20] Najbardziej ścisłe informacje o szkole sobotniej zob. *Prawo Wewnętrzne Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego w Polsce.* Warszawa 1968 s. 97-99 i 124-129. Por. też Łyko. *Adwentyzm* s. 195 n.

[21] Jak wiadomo, KADS za dzień Pański uznaje sobotę.

k) Modlitwa na zakończenie szkoły sobotniej.

Po tych zajęciach, trwających około półtorej godziny, następuje druga część nabożeństwa, na którą składają się pieśni, modlitwy i kazanie [22].

Warto jeszcze dodać, że przed nabożeństwem szkoły sobotniej odbywa się specjalne zebranie nauczycieli, na którym omawiane są wszystkie problemy związane z przeprowadzeniem lekcji i ustaleniem całego porządku zajęć.

Jako pomoc dla wszystkich wiernych i nauczycieli służy specjalne, kwartalnie wydawane, czasopismo „Lekcje biblijne". Każdy numer tego czasopisma ma osobny tytuł i jest zasadniczo poświęcony jakiemuś szerszemu zagadnieniu, np.: chrześcijańska rodzina, prawdziwa służba Boża, chrześcijańskie życie itp. Każda z 13 lekcji zawartych w takim kwartalniku zawiera temat, odpowiednie teksty Pisma św. i treść lekcji podzieloną na 6 punktów przeznaczonych do uczenia się w poszczególne dni tygodnia. Gorliwy adwentysta ma obowiązek i stara się codziennie uczyć części lekcji przeznaczonej na dany dzień.

Dla tych członków zboru i sympatyków, którzy nie mogą uczestniczyć w nabożeństwie szkoły sobotniej w kaplicy zborowej, tworzy się tzw. domową szkołę sobotnią. Lekcja przebiega tu podobnie jak w zborze i znajduje się pod stałą opieką poszczególnych nauczycieli [23].

Na koniec trzeba podkreślić, że uczestnikami szkoły sobotniej są w pierwszym rzędzie wszyscy dorośli członkowie zboru, a także młodzież, dzieci i sympatycy.

4. Nabożeństwa modlitewne. Na pierwszy rzut oka wydaje się, że nabożeństwa te nie odgrywają żadnej roli katechetycznej. Tak jednak nie jest. Modlitwy na takim nabożeństwie są układane od razu, bez żadnego tekstu, z serca, i dlatego dość wydatnie przyczyniają się do pogłębienia religijnego tych, którzy się modlą. Na początku nabożeństwa modlitewnego jest też czytane słowo Boże. Modlitwa oparta o to słowo, wypływa niejako z niego i dlatego przyczynia się do kształcenia religijnego wiernych, chociaż nie jest to wprost zamierzone. Warto dodać, że każde zebranie modlitewne skierowuje się ku działaniu, ku ewangelizacji i nauczaniu [24].

5. Zebrania świadectw. Zebrania te mają na celu podzielenie się ze współbraćmi swoimi przeżyciami religijnymi, doświadczeniami w pró-

---

[22] P. Cieślar. *Porządek i przebieg nabożeństwa szkoły sobotniej.* „Sługa Zboru" R. 31:1968 nr 2 s. 8 n.; H. Pilch. *Sprawozdanie w szkole sobotniej.* Tamże R. 31:1970 nr 10 s. 2 n.

[23] H. Pilch. *Domowy dział szkoły sobotniej.* Tamże R. 31:1970 nr 4 s. 8 n.

[24] Por. *A gdy się modlicie.* „Chrześcijanin" 1969 nr 12 s. 2; *Tydzień modlitwy.* Tamże 1970 nr 11-12 s. 24; *Doroczny Tydzień Modlitwy w Kościele Baptystów.* „Słowo Prawdy" 1969 nr 12 s. 24.

bach zastosowania Ewangelii w życiu. Pastor Russell zaleca urządzać takie zebrania raz na tydzień i chodzi mu nie tylko o to, by wracać do dawnych przeżyć związanych np. z nawróceniem, ale również o to, by dzielić się doświadczeniami z ostatniego tygodnia. Takie świadectwa okazują się pomocne dla tych, którzy słuchają, zachęcają bowiem do powtórzenia pomyślnych doświadczeń, a niekiedy pomagają do uniknięcia niebezpieczeństw i przezwyciężenia trudności [25].

Zebrania takie odbywają się zwykle w oprawie pieśni i wspólnych modlitw. Praktyka wykazuje, że świadectwa autentycznych przeżyć kontaktu z Bogiem posiadają wielką siłę oddziaływania i dość często pobudzają oziębłych w wierze lub obojętnych do nawrócenia oraz poświęcenia się Bogu.

WNIOSKI PASTORALNO-KATECHETYCZNE

Zapoznanie się z sytuacją katechezy we Wspólnotach protestanckich w Polsce doprowadziło do zrozumienia faktu, że jest to katecheza nastawiona głównie na ludzi dorosłych, uznająca wszystkich członków danej wspólnoty za jej odbiorców, nastawiona na budzenie oraz rozwijanie dojrzałej, zdecydowanej i zaangażowanej wiary.

Wszystko to zdaje się skłaniać czytelnika-katolika do sformułowania następujących wniosków i postulatów:

1° Duszpasterstwo powinno bardziej zainteresować się sprawą rozpoczęcia na nowo intensywnej i systematycznej pracy nad religijnym nauczaniem dorosłych.

2° Plany rozwoju dzieła katechizacji muszą powstawać zasadniczo z punktu widzenia katechizacji dorosłych, na którą trzeba położyć najsilniejszy akcent. Katecheza dorosłych powinna mieć prymat.

3° Katecheza musi stać w służbie wiary dojrzałej, zmierzać do integracji między wiarą a życiem, budzić postawę krytyczną, skłaniać do aktywności i wyrabiać poczucie współodpowiedzialności za Kościół. Zaś katecheza dziecięca i młodzieżowa powinna być ustawiona w kierunku wieku dojrzałego.

4° Urzędową katechezę dzieci i młodzieży należy uważać za czynnik pomocniczy w stosunku do katechumenatu rodzinnego, który wydaje się być dzisiaj najodpowiedniejszą formą wprowadzania młodych pokoleń do Kościoła [26]. Trzeba więc podjąć próbę zorganizowania tego katechumenatu na szeroką skalę. Pewną pomocą będzie tu chyba zapoznanie się z doświadczeniami tych Wspólnot protestanckich, które zupełnie zre-

[25] Russell, jw. s. 389 n.

[26] Por. Blachnicki, jw. s. 286-304.

zygnowały z katechezy urzędowej w stosunku do dzieci, całą tę sprawę pozostawiając rodzicom.

5° Należy usilnie zmierzać do tego, aby ogół członków Kościoła bardziej sobie uświadomił to, że wszyscy powinni być odbiorcami katechezy oraz że wszyscy są jej aktywnym podmiotem.

6° Warto też chyba podjąć próbę upowszechnienia w katechezie dorosłych metod stosowanych przez protestantów, szczególnie zaś nauczania w niedużych zespołach pod kierunkiem świeckich nauczycieli oraz metody samodzielnych studiów i rozważań religijnych.

7° Nasuwa się też konieczność poczynienia pewnych kroków umożliwiających świeckim pełniejsze zaangażowanie się w pracę katechetyczną. A więc zorganizowanie jakichś kursów przygotowawczych i utworzenie zespołów biorących odpowiedzialność za rozwój pracy katechetycznej w środowiskach parafialnych.

8° Mając na uwadze to, że duszpasterstwo katolickie ma do czynienia z wielkimi masami ludzi nie można ograniczyć się do jakiejś jednej tylko formy pracy z dorosłymi, ale należy dążyć do ich jak największej różnorodności. W ten sposób każdy będzie mógł znaleźć czas na pogłębienie swej wiary oraz znaleźć taką formę nauczania, która najbardziej odpowiada jego aktualnym potrzebom.

Trzeba w tym celu ożywić, rozwinąć i upowszechnić oraz podbudować teoretycznie istniejące już formy nauczania dorosłych, takie jak: wykłady, prelekcje, kursy przedmałżeńskie, duszpasterstwo akademickie, zebrania rodziców, nabożeństwa stanowe, dni skupienia, studia teologiczne, prace w różnych bractwach parafialnych itp.

Należy też chyba zastanowić się nad możliwością przystosowania form nowych, a spotykanych w duszpasterstwie protestanckim. Wydaje się, że można z powodzeniem spróbować — przynajmniej przed jedną mszą niedzielną — zorganizowania czegoś w rodzaju szkoły sobotniej albo badania Pisma św. Natomiast w ciągu tygodnia można znaleźć miejsce na zorganizowanie godziny biblijnej połączonej z twórczą dyskusją. Zupełnie możliwe do zorganizowania wydają się też różnego rodzaju nabożeństwa modlitewne i zebrania świadectw czy inne okazje do rozmów na tematy religijne i dzielenia się doświadczeniami z życia duchowego. Szczególną uwagę należałoby też poświęcić upowszechnieniu codziennego czytania Pisma św. oraz książek religijnych. Przydałaby się również reorganizacja rekolekcji, aby nabrały one bardziej charakteru nabożeństw ewangelizacyjnych.

Można przypuszczać, że próba aplikacji tych różnorodnych form pracy z dorosłymi doprowadzi do powstania form nowych, bardziej udoskonalonych i trafiających do współczesnych ludzi. Oczywiście będzie to

możliwe wtedy, gdy katoliccy teoretycy i praktycy w dziedzinie katechezy podejmą szereg studiów i eksperymentów w związku z zagadnieniem katechizacji dorosłych i katechumenatu rodzinnego.

CATECHESE DANS EGLISES ET COMMUNAUTES PROTESTANTES DE POLOGNE

Résumé

L'article a pour sujet la catéchèse actuellement pratiquée dans les Eglises et les Communautés protestantes en Pologne, telles que: Eglise Evangélique d'Augsbourg, Eglise Evangélique Réformée, Eglise Méthodiste, Eglise Polonaise des Chrétiens Baptistes, Eglise Evangélique Unie, Eglise des Adventistes du Septième Jour, Mouvement Laïc de Mission Epiphanie, Interprètes de l'Ecriture Sainte. Le terme „Communautés et Eglises protestantes" est employé ici dans son sens le plus large et analogique.

L'auteur commence par examiner le rapport entre la catéchisation des adultes et celle des enfants. Les communautés protestantes polonaises adoptent à ce sujet des attitudes diverses. Certaines d'entre elles ne prévoyent la catéchèse systématique que pour les jeunes et jusqu'à l'âge de la confirmation. D'autres considèrent par contre que l'enseignement religieux dispensé d'office par l'Eglise ne devrait viser que les adultes; l'éducation religieuse des enfants incombe aux parents. Fréquente est aussi l'attitude intermédiaire. D'une façon générale, l'accent est mis sur différentes formes de l'enseignement des adultes sans renoncer pour autant à celui des enfants et des jeunes.

L'article présente par la suite certaines formes de la catéchisation des adultes: sermons, conférences, cours, heures bibliques, sessions d'études, enseignement au moyen de la presse, études religieuses individuelles, etc. L'attention de l'auteur se porte particulièrement sur les formes qui de l'Ecriture sainte, école du samedi, prières collectives, etc.

L'article finit sur les conclusions pastorales et catéchétiques qui s'imposent au lecteur catholique ayant pris connaissance de la catéchèse protestante. Les plus importantes de ces conclusions concernent: l'élargissement de l'enseignement religieux au niveau familial, le développement de la catéchisation des adultes dans l'Eglise catholique, voire même l'adaptation de certaines formes de la catéchèse protestante.